

Erilaisuus = eriarvoisuus – musiikinopetuksen tasa-arvo?

Päivikki Jäppinen

**Opinnäytetyö
Toukokuu 2008**

Musiikki

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t) Päivikki Jäppinen	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 20	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Erilaisuus = eriarvoisuus – musiikinopetuksen tasa-arvo?		
Koulutusohjelma Musiikki		
Työn ohjaaja(t) Sinikka Blom		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö on kannanotto-tyyppinen artikkeli, jonka tavoitteena on herättää keskustelua erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten mahdollisuudesta harrastaa musiikkia. Artikkelissa pohditaan myös kuka on erilainen oppija, millainen erilaisen oppijan asema on tänä päivänä musiikkioppilaitoksissa sekä opetuksen yksilöllistämiseen liittyviä asioita.</p> <p>Artikkeli pohjautuu tekemääni Pro gradu -tutkielmaani Tampereen yliopistossa. Tutkielmassa tarkasteltiin kuinka paljon erityistä tukea tarvitsevia oppilaita on Suomen musiikkioppilaitoksissa sekä millaisia käsityksiä ja asenteita erityisoppilaiden opettamiseen liittyy.</p> <p>Tällä hetkellä vain niin kutsutuilla normaaleilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus opiskella tai harrastaa musiikkia musiikkiopistoissa. Tehdyn tutkimuksen mukaan vain 0,3 % oppilaista oli erityistä tukea tarvitsevia. Artikkelilla halutaan herätellä ihmisiä ajattelemaan ja tarkastelemaan kaikkien lasten elämää avarakatseisemmin. Lisäksi halutaan tuoda esille näkökulma siitä, että kaikki taiteet ja niiden tekeminen kuuluu todellakin kaikille.</p>		
Avainsanat (asiasanat) erityistä tukea tarvitseva, musiikkiopisto, tasa-arvo		
Muut tiedot		

Author(s) Päivikki Jäppinen	Type of Publication Bachelor´s Thesis	
	Pages 20	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Dissimilar is inequal – on equality in music education?		
Degree Programme Music		
Tutor(s) Sinikka Blom		
Assigned by		
Abstract <p>This treatise is an article. It is also a comment on teaching pupils with special needs in music schools in Finland. In this article is considered who has to get special needs education, what is their position like today in music schools and how to make personal education plans.</p> <p>This article is based on my Master’s thesis in the University of Tampere. This study looked at how many special needs pupils are in music schools in Finland. It also looked at what kind of conceptions and attitudes are associated with pupils of special needs.</p> <p>At this moment only so called normal children and adolescents have a possibility to study music at music schools. Among this study only 0,3 % of all pupils in music schools are special needs pupils. The idea of everybody’s right to get art education is raised in this article.</p>		
Keywords special needs pupil, music school, equal rights		
Miscellaneous		

Sisällys

1 JOHDANTO.....	5
2 ERILAISUUS = ERIARVOISUUS – KUINKA MAHDOLLISTAISIMME TASA-ARVOISEN MUSIIKINOPETUKSEN?	7
3 MUSIIKKIOPISTO –HARRASTAMISEN MAHDOLLISUUS VAI UHKA?..	8
4 OPETUKSEN YKSILÖLLISTÄMINEN	11
5 ONKO KUKAAN NÄHNYT ERILAISTA OPPIJAA?	13
6 MUSIKAALINEN ÄLYKKYYS.....	15
7 ERILAINEN OPPIJA MUSIIKKIOPISTOSSA	16
LÄHTEET.....	20

1 JOHDANTO

Olen tehnyt tänä keväänä kolme erilaista lopputyötä saman aihepiirin parissa, amk-lopputyö koskien yksilöllistetyn oppimissuunnitelman mallin laatimista musiikkioppilaitosten käyttöön, pro gradu –tutkielma koskien erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opettamista Suomen musiikkioppilaitoksissa sekä tämä pedagoginen lopputyö. Valitsin artikkelin kirjoittamisen lopputyömuodoksi, koska käsittelemäni aihepiiri pitää sisällään vahvoja asenteita, voimakkaita tunteita, ennakkoluuloja ja pelkoa. Halusin siis päästellä hieman höyryjä pihalle. Toisaalta halusin myös kirjoittaa provokatiivisen tekstin saadakseni keskustelua ja hämmennystä aikaiseksi vaivihkaa vaietusta aiheesta. Olen myös kuunnellut tuntien mittaisia kollegojen purkauksia opettamiseen liittyvistä asioista, näitä purkauksia on tullut eri puolilta Suomea. Sisällöltään keskustelut ovat sivunneet opetuskulttuuria ja asenteita. Olen myös kerännyt kokemuksia eri musiikkioppilaitoksista oppilaan, opettajan ja äidin näkökulmasta. Ne antavat monipuolisen tarkastelupinnan toiminnan sisältöön. Viimeisin syy kirjoitukseni muodolle on Vimmart –yhdenvertaisen taiteen oppilaitos, jota olen ollut perustamassa ja jonka musiikin yleisen oppimäärän mukaiset opetussuunnitelmat olen kirjoittanut. Olen keskustellut taiteiden opettamisesta lukuisten vanhempien, opettajien, virkamiesten ja vaikka kenen kanssa. Vastassa on vanhempien epäily, pettymys ja usein myös taloudelliset vaikeudet, muiden ihmisten kielteinen asenne ja vähättely sekä virkamiesten tietämättömyys. Työni on ollut tunteiden vuoristorataa, mutta itse oppilaat ovat mukavia, oppivaisia, innostuneita ja aina positiivisella asenteella tulossa tunnille.

Oma pedagoginen kasvuni on jakautunut karkeasti sanottuna kolmeen osaan. Osia ennen ja osien välissä on ollut siirtymävaiheita. Ensimmäinen siirtymävaihe oli opintojen alkuvaiheessa 1980-luvun loppupuolella. Silloin vähitellen aloin ajatella itseäni opettajana. Koin silloin ajoittain voimakastakin kompetenssin puutetta, en kokenut omaavani ollenkaan riittävästi tietoa ja taitoa voidakseni opettaa. Opintojen aikana kasvoinkin opettajana että ihmisenä, myös äitinä. Ensimmäinen kasvun osani

sisälsi opettajaidentiteettiin kasvun. Elämän heitellessä opinnot jatkuivat ja opiskelupaikka vaihtui. Myöhemmin olin erittäin tyytyväinen osittain radikaaliinkin ratkaisuuni, lähdin vaikeassa elämäntilanteessa opiskelemaan toiselle paikkakunnalle. Sain kuitenkin opettamiseni tueksi tietoa ja asenteita, joita olin tietämättäni kaivannut, mutta joiden olemassaolosta en ollut tietoinen. Tunsin löytäneeni etsimäni. Halusin olla opettaja, joka osaa ottaa huomioon oppilaiden erilaiset tavat oppia, ja joka jaksaa opettaa niin, että kaikki ymmärtävät. Myös ikävältä tuntuvat asiat voi oppia mukavasti. Tämä opettamisen näkemyksen vahvistuminen oli pedagogisen kasvun toinen vaiheeni.

Tein työtä musiikkioppilaitoksissa, ja näkemäni opetuskuulttuuri ja -tavat eivät vastanneet omia käsityksiäni harrastukseen pohjaavasta opettamisesta, taiteen opettamisesta ja lasten opettamisesta. Olin turhautunut ja tunsin taistelevani tuulimyllyjä vastaan. Tarvitsin vielä jotain ”aseita” itselleni. Lähdin opiskelemaan musiikkiterapeutiksi. Nämä opinnot olivat raskaat. Opintojen aluksi painotettiin opettajakoulutuksen saaneita hiljentämään sisäinen opettaja. Piti opetella ajattelemaan kuin terapeutti, vaihtaa täysin näkökulmaa vaikka puhuttiin samoista asioista. Tämä oli haasteellista. Terapeutti tekee asioita rinnalla ja jättää oivalluksen asiakkaalle. Tätä oivallusta on tarkoitus odotella ja yrittää lähestyä sitä vähitellen. Sitä ei saa tarjoilla valmiina. Päähäni iskostui hokema: ”Tee kanssa, älä puolesta!” Valmistumisen jälkeen aivot löivät tyhjää, olenko opettaja, olenko terapeutti, olenko edes ihminen. Annoin itselleni armoa, ja aloitin pitämällä terapeuttisia musiikkituokioita, tein työtä lähes pelkästään erityisryhmien kanssa. Sain aikaa tarkastella itseäni ja toimintatapoja. Vähitellen aloin löytää itsestäni opettajan, joka työskentelee erityisoppilaiden kanssa ja toisaalta myös terapeutin, joka työskentelee tuon saman kohderyhmän kanssa. Enkä koe näiden tehtävien välillä mitään ristiriitaa. Valmistuin terapeutiksi kesällä 2003 ja oivalluksen ensi-ilmentymän koin kevään 2007 aikana. Tämän jälkeen oivallukseni on vain vahvistunut. Olen siis tällä hetkellä pedagogisen kasvun kolmannessa vaiheessa. Näiden opintojen myötä olen joutunut tarkastelemaan oman opettajuuteni kasvua, mikä on osaltaan vahvistanut omia tuntemuksiani siitä, että olen oikealla tiellä.

Kasvuni jatkuu ja uudet ideat alkavat vallata päätäni.

2 ERILAISUUS = ERIARVOISUUS – KUINKA MAHDOLLISTAISIMME TASA-ARVOISEN MUSIIKINOPETUKSEN?

Viime aikoina Suomessa on virinnyt keskustelu erityisryhmien taideopetuksesta. Monien eri taiteenalojen keskuudessa pohditaan onko erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten taideopetuksen järjestämiseen tarvetta, kenen pitää tai kuka saa sitä järjestää ja tarvitaanko opettajille tätä varten täydennyskoulutusta. Kirjoitukseni pohjautuu pro gradu –tutkielmaani varten tehtyyn kyselyyn, jonka kohderyhmänä olivat Suomen musiikkioppilaitosten liittoon kuuluvat musiikkiopistot. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää mm. kuinka paljon oppilaitoksissa opiskelee erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, ja kysely rajattiin koskemaan vain musiikinopetusta. Kysely lähetettiin 98 musiikkioppilaitokseen. Musiikkioppilaitosjärjestelmämme kattaa maantieteellisesti koko Suomen. Musiikin harrastamisen mahdollisuudet rajoittuvat kuitenkin vain pieneen osaan lapsia ja nuoria, ja erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret ovat käytännöllisesti katsoen täysin tämän harrastusmahdollisuuden ulottumattomissa.

3 MUSIIKKIOPISTO –HARRASTAMISEN MAHDOLLISUUS VAI UHKA?

Suomen musiikin harrastamisen perustan muodostaa musiikkiopistojen verkosto, joka kattaa maamme lähes kokonaan. Tämä verkosto on yhdistynyt Suomen musiikkioppilaitosten liitoksi, johon kuuluu 98 oppilaitosta. Näistä 89 on musiikkiopistoja ja 9 konservatoriota. Musiikkioppilaitosten liiton jäsenoppilaitokset tarjoavat taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaista opetusta. Oppilaita näiden musiikkiopistojen piirissä on yli 60 000, opettajia noin 3500 ja opetusta annetaan yli 1,5 miljoonaa tuntia vuodessa. Musiikkiopistot tarjoavat opetustaan lapsille ja nuorille, pääasiassa siis alle 18-vuotiaille. (Suomen musiikkioppilaitosten liiton www-sivu <<http://www.musiikkioppilaitokset.org/?mid=414>> 03.01.2008.) Suomessa musiikkia voi harrastaa myös kansalaisopistoissa sekä yksityisissä musiikkikouluissa. Näissä oppilaitoksissa järjestetään pääasiassa taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän mukaista opetusta.

Musiikin opiskelu tai harrastaminen musiikkiopistossa on parhaimmillaan antoisaa, itsetuntoa vahvistavaa ja iloista sosiaalista toimintaa. Pahimmillaan se voi olla itsetuntoa nujertavaa, raskasta ja innotonta raatamista. Itse olen aina ajatellut, että taiteiden opiskeluun, oli se sitten musiikkia, kuvataidetta, tanssia tai mitä muuta taiteenalaa tahansa, kuuluu tietty vapaus. Tällä vapaudella en tarkoita vapautta tehdä mitä tahansa, vaan enemmänkin henkistä vapautta, vapautta olla oma itsensä ja vapautta kokea asiat ehkä toisin kuin joku toinen. Uskon, että taiteiden opettamisessa oppilaan persoonallisuuden tukeminen ja sen löytäminen on paljon haasteellisempaa kuin esimerkiksi perusopetuksen piirissä. Paikoin tuntuu siltä, että musiikkiopistoissa opettamisen sivuseikka on oppilas ja hänen musiikillinen kokemuksensa, ja pääasiana tiettyjen vakiintuneiden käytänteiden toistaminen. Lehtonen (2004, 17) nostaa esiin kulttuurimme musiikkikasvatuksen kaksoissidoksen, jossa virallinen puhe korostaa luovuutta ja vapaata ilmaisua, mutta teot edustavat sääntöjä, kaavamaisuutta, virheiden etsimistä ja kovaa kilpailua. Olen itsekkin törmännyt tähän kaksoissidokseen, puheet ovat olleet aivan muuta kuin teot. Anttila (2004, 5) toteaa kirjassaan lapsen luontaisen musisoinnin olevan monipuolista ja sosiaalista, mutta nämä ominaisuudet usein

kuohitaan musiikkiopistoissa asteikoilla, etydeillä, ”perusohjelmistolla” ja pakollisilla tutkinnoilla. En tiedä onko todellinen syy näissä asteikoissa ja etydeissä, vai onko taustalla puutteellinen vuorovaikutus opetustilanteessa opettajan ja oppilaan välillä. Mutta yhtä kaikki olen ajoittain kokenut musiikkioppilaitosilmapiirin innottomaksi ja ahdistavaksi, ennemminkin luovuutta kahlitsevaksi kuin luovuutta kannustavaksi.

Musiikkioppilaitokset ovat tehneet vuosikymmenet työtä musiikin harrastamisen eteen. Työtä on tehty sekä itse opettamisen parissa että myös laajemmalla sektorilla, musiikinopetuksen aseman vakiinnuttamisen parissa. Tämä työ on mahdollistanut pysyvän valtionavun sekä lainsäädännön. Lieneekö syynä tämä tehty työ, joka on kuvaannollisesti nostanut musiikkiopistot hieman rahvaan yläpuolelle tai määräävään asemaan. Tämä asema on heijastunut osittain myös joidenkin opistojen henkeen. Korviini kantautuu aina välillä tapahtumia, jossa opisto ohjeistaa koteja siitä kuinka lapsen opiskeluun pitää sitoutua, ja koko perheen arjen tulee kärjistetysti sanoen pyöriä musiikkiopiston aikataulun mukaan. Orkesterista poisjäännin syyksi ei kelpaa kuljetusongelmat tai mahdolliset vanhempien työmatkat. Jos poissaoloja tulee liikaa esimerkiksi vanhempien töiden vuoksi, on mahdollista, että lapsen opiskelut oppilaitoksessa päättyvät, koska lapsen harrastukseen ei kyetty sitoutumaan tarpeeksi kiinteästi.

Nykyisin laatu järjestelmät ovat tulleet osaksi lähes kaikkea palvelutyötä, esimerkiksi rakennusalalla on omat järjestelmät, sosiaali- ja terveysalalla sekä opetus- ja koulutuspalveluilla omat vastaavat järjestelmät. Olen pitkään ollut jo sitä mieltä, että musiikkiopistot ovat osaltaan mukana yhteiskunnan palvelujärjestelmässä. Vanhemmat ostavat opistolta lapsilleen harrastuspalvelua. Siten myöskin toivoisin tarjottavan palvelun muokkautuvan asiakkaan tarpeita vastaaviksi. En tiedä onko musiikkiopistoilla käytössään laatu järjestelmiä, ja aavistelen, että jos on, niin saatu palaute opetuksen järjestämisestä on laihaa. On myöskin vanhemman kannalta arveluttavaa antaa palautetta opetuksesta ja järjestelyistä, koska lapsen leimaaminen vanhempien kommenttien takia on todennäköistä. Jopa opettajan vaihdokset ovat elämää suurempia kysymyksiä, jos aloitteen tekijä on lapsi tai vanhempi. Lehtonen (2004, 141) mainitsee ettei suljettu systeemi ota huomioon opiskelijan tai tämän vanhempien intressejä. Nykyisellä järjestelmällä nykyisessä muodossaan ei ole mahdollisuutta muovautua kysynnän tarpeita vastaavaksi. Järjestelmä on liian raskas, hidas, joustamaton ja

konservatiivinen. Uskon kuitenkin, että tulevaisuuden musiikkiopistossa rinnakkain opiskelevat niin perinteisen tutkintojärjestelmän mukaan opintojaan suorittavat, vanhukset, aikuiset, erityisryhmät kuin lapsetkin sekä sulassa sovussa rinnakkain toimivat klassinen, rock-, heavy-, jazz- kuin kansanmusiikkikin.

Soittamisen opettaminen liittyy vahvasti motorisiin toimintoihin, minkä tahansa instrumentin kohdalla. Lisäksi musiikissa taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opettaminen on suunnattu pääasiassa lapsille ja nuorille. Opiskeluaika musiikkioppilaitoksessa osuu siis lapsen tai nuoren kannalta ajanjaksoon jolloin hänen psyykinen ja fyysinen kehitys on voimakkaimmillaan. Ammattikorkeakoulujen opinto-ohjelmista kuitenkin loistavat poissaolollaan sellaiset aineet kuin kehitys- ja ikäkausipsykologia, musiikkipsykologia, lapsen motorinen kehitys tai kasvatustieteen eri ainekokonaisuudet (Anttila 2004, 19, Lehtonen 2004, 147). Nopea pistokoe internetin kautta ammattikorkeakoulujen opinto-ohjelmiin osoittaa, että ainedidaktiikan yhdessä kurssissa kolmesta (laajuus 3 op), yhtenä aiheena neljästä, on ikäkauden ja yksilöllisen kehityksen huomioiminen opetuksessa. Aiheen käsittelyyn on siis varattu aikaa korkeintaan noin 10 tuntia, josta osa on itsenäistä työskentelyä. Erilaisuuden kohtaaminen on vielä vieraampi käsite musiikin opiskelun yhteydessä. Harvoissa oppilaitoksissa edes tarjotaan valinnaisiksi opinnoiksi musiikkiterapiaa tai erityispedagogiikkaa sivuavia opintokokonaisuuksia. Suomessa on kuitenkin vireästi tutkimustoimintaa tekevä musiikin laitos Jyväskylässä, jossa sijaitsee Suomessa käytettävistä taideterapiamuodoista ainoa professuuri juuri musiikkiterapiassa.

4 OPETUKSEN YKSILÖLLISTÄMINEN

Opetushallitus lisäsi 06.08.2002 vahvistamiinsa opetussuunnitelmien perusteisiin kohdan, tasa-arvon nimissä, joka voisi helpottaa erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opiskelua musiikkioppilaitoksessa. 10 §:ssä määriteltiin opetussuunnitelman tavoitteiden yksilöllistäminen, jos oppilas ei vammaan, sairauden tai muun näihin verrattavissa olevan syyn vuoksi kykene opiskelemaan oppilaitoksen opetussuunnitelman mukaisesti (Opetushallituksen www-sivusto, <www.oph.fi> 05.01.2008). Todellisuudessa tämä kohta ei tuo kovinkaan paljon lohtua opintojen aloittamiseen. Suurin osa oppilaitoksista ottaa oppilaansa pääsykokeen kautta. Pääsykoetilanne voi olla niin vieras, strukturoimaton, visuaalisesti tai auditiivisesti hahmottoman, että sen läpäisemisessä ei ole mitään mahdollisuutta. On lähes päivänselvää ettei erityistä tukea tarvitseva lapsi selviydy normaalissa pääsykokeessa tai siihen kykenee vain erittäin harva. Pääsykoeaikataulu on tiukka ja erityislapsi tarvitsisi testiin enemmän aikaa. Hänellä voi olla myös auditiivisen hahmottamisen vaikeuksia, jolloin mahdolliset kaikutehtävät eivät häneltä tule onnistumaan. Myös ymmärtäminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Usein lapset saattavat vieraassa tilanteessa käyttäytyä yllättävästi, joten pääsykoetilanne saattaa olla joidenkin kohdalla erittäin raaka. Koska meillä kaikilla on musikaalisia kykyjä, pääsykoe on mielestäni turha. Sen sijaan oppilaat voitaisiin ottaa puoleksi vuodeksi tai vuodeksi pienryhmään, jossa opiskeltaisiin musiikin perusasioita ja tutustuttaisiin erilaisiin soittimiin. Opettaja arvioisi jokaisen lapsen jakson lopulla ja antaisi suositukset harrastuksen jatkamisesta.

Opistoissa annettava opetus on yleensä lähes samanlaista kaikille. Jos ei kykene vastaanottamaan tarjottavaa opetusta, oppilaana oleminen on mahdotonta. Mutta kuka määrittelee opetuksen vastaanottokyvyn, oppilaitos, opettaja, rehtori, vanhemmat? Itse en ole vielä opettanut lasta tai nuorta, joka ei olisi kyennyt vastaanottamaan antamaani opetusta. Tässä kohtaa konservatiivisuus opettamistapojen suhteen näyttäytyy voimakkaasti. Todellisuudessa opettamistapoja, opetusmenetelmiä, -metodeja ja -materiaaleja on runsaasti sekä uusia voi ja tulee kehittää koko ajan.

Onneksi poikkeukset vahvistavat säännön tässäkin tapauksessa. Suomessakin on olemassa oppilaitoksia, jotka rohkeasti ovat ryhtyneet pohtimaan erityisryhmien opettamista. Kuitenkin yrityksen ja erehdyksen kautta hankittu tietotaito on hitaasti saavutettavissa ja mikä surullisinta, jokainen yksin puurtava joutuu keksimään pyörän uudelleen, vaikka naapurikylässä se keksittiin jo kaksi vuotta sitten. Suomesta puuttuu järjestelmällinen kouluttautumismahdollisuus erityisryhmien opettamiseen musiikin alalla. Ei ole edes päätetty millaisella koulutuksella opettaja olisi pätevä opettamaan erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Seminaareissa esitetyt vaihtoehdot ovat vaihdelleet lähihoitajasta musiikkipedagogiin. Näissä ehdotuksissa heijastuu myös asenne erityisryhmiä kohtaan, toisen mielestä erityiselle oppijalle riittää kun häntä opettava osaa vähän soittaa ja toinen on sitä mieltä, että pohjalla täytyy olla pedagoginen koulutus johon lisätään erityisosaaminen.

Suomen musiikkineuvosto on käynnistänyt Monimuotoinen musiikki –hankkeen vuonna 2005. Hankkeen vastuullisena toteuttajana toimii Suomen musiikkioppilaitosten liitto. Tämän hankkeen tavoitteina on kartoittaa musiikkikasvatuksen eri kohderyhmien nykytilanne, kehittämistarpeet sekä laatia toimenpideohjelma edistämään monimuotoista musiikkikasvatusta ja –elämää. Hankkeen kohderyhmiä ovat vähemmistökuulttuurit, maahanmuuttajat, erilaiset oppijat sekä syrjäytymisuhan alla olevat ja syrjäytyneet. Monimuotoinen musiikki -hankkeen tulosten odotetaan muokkaavan musiikkikasvatusjärjestelmää laajalla rintamalla. Hankkeen seurauksena toivotaan, että musiikkikasvatusjärjestelmä pystyisi vastaamaan kohderyhmien toiveisiin ja tarpeisiin, musiikinopettajien ammatillinen koulutus kehittyisi palvelemaan musiikin erityiskohderyhmien tarpeita, opettajat ja ohjaajat saisivat uusia virikkeitä ja välineitä, hankkeen aikana tuotetaan uusia oppimateriaaleja ja opetusvälineitä sekä tavoitteena on alan eri toimijoiden yhteistyö tiivistyminen. (Suomen musiikkioppilaitosten liitto [www-sivu <http://www.musiikkioppilaitokset.org/?mid=458>](http://www.musiikkioppilaitokset.org/?mid=458) 03.01.2008.) Hanke on sisällöltään laaja ja tavoitteet ovat työläät, mutta kunniakkaat. Toivottavasti hanke saa aikaan tuulettumista, uusia raikkaita ajatuksia, ideoita ja myös ennakkoluulotonta toimintaa.

5 ONKO KUKAAN NÄHNYT ERILAISTA OPPIJAA?

Tämän hetken arvion mukaan erilaisia oppijoita on väestöstämme 20–25%. Käytännössä tämä tarkoittaa noin miljoonaa suomalaista. Tämä luku sisältää kaikki oppimisvaikeudet, lukemisen, kirjoittamisen, matematiikan ja avaruudellisen hahmottamisen vaikeudet, motoriset vaikeudet sekä fyysisen vamman tai kehitysvamman aiheuttamat oppimisvaikeudet. (Erilaisen oppijan käsikirja 2007, 15–17.) Erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille on tarjolla pajatoimintaa ja erilaisia harrastekerhoja. Nämä ovat yleensä osallistujille kustannuksiltaan halpoja, koska ohjaajina toimivat sosiaalialan koulutuksen saaneet henkilöt tai kerhot ovat kehitysvammalain mukaista toimintaa, mikä on osallistujille ilmaista. Tekeminen keskittyy askarteluun tai puuhasteluun esimerkiksi musiikin tai kuvataiteiden tai käsityön nimikkeen alla. Monet vanhemmat kutsuvatkin tätä toimintaa ”paskarteluksi”, mikä kuvaa hyvin toiminnan tasoa. Maastamme puuttuu erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille oikea opetus taiteiden alalla. Ihmettelenkin, eivätkö he ole tarpeeksi hyviä saamaan opetusta taiteiden alalla? Kuitenkin voidaan sanoa, että kaikki osaavat ja kaikki oppivat, jos on mahdollisuus saada opetusta.

Periaatteessa jokainen meistä on erilainen oppija. Kaikilla on erilainen tapa havainnoida ympäristöään, myös havaintokanavien käytössä ja tiedon prosessoinnissa on yksilöllisiä eroja. Erilaisuus riippuu pitkälti siitä, mikä on tavanomaista tai normaalia. Kun määritellään erilaista oppijaa, se ei saa värittyä negatiivisesti. Tällöin erilaisuudesta ei muodostu ongelmaa oppijalle, opettajalle, työympäristölle tai yhteiskunnalle. (Emt., 37.) Erilaisen oppijan määritteleminen on suhteellisen vaikeaa, joka osittain johtuu siitä, että normaalin oppijan määritteleminen on lähes yhtä vaikeaa. Virtasen ja Miettisen (2003, 78) mukaan erityistä tukea saattavat tarvita oppilaat, joilla on vamman, sairauden tai toimintavajavuuden vuoksi heikentyneet kehityksen ja oppimisen edellytykset, psyykkisen tai sosiaalisen tuen tarve tai oppimiseen liittyviä riskitekijöitä.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten harrastusmahdollisuudet ovat rajalliset, koska suurin osa tarjolla olevista harrastuksista toimivat nk. normaalien lasten ehdoilla.

Opetussuunnitelmat tai harjoitusaikataulut on suunniteltu siten, että samassa vauhdissa pysyminen on yksinkertaisesti ylivoimaista. Urheiluharrastuksessa suuressa ryhmässä mukana oleminen saattaa viedä erityistä tukea tarvitsevan lapsen energian. Hänellä voi olla hankaluuksia ymmärtää kaikkia ohjeita, ylimääräinen häly voi haitata keskittymistä tai suuri tila ei ehkä ole hahmottunut kunnolla. Musiikkiharrastuksen parissa taas opetussuunnitelma jouduttaisiin ehkä kirjoittamaan lähes kokonaan uudestaan esimerkiksi näköön, hahmottamiseen tai keskittymiseen liittyvien pulmien takia. Lapsen saamasta diagnoosista voi olla näissä tapauksissa hyötyä, sen avulla harrastustoiminnan ohjaajan tai opettajan on helpompi ymmärtää missä asioissa lapsella on pulmia. Toisaalta diagnoosi voi johtaa myös harhaan, lapsi saa tietynlaisen leiman, eikä hänen persoonallisuuteensa pahimmassa tapauksessa edes yritetä perehtyä.

6 MUSIKAALINEN ÄLYKKYYS

Ihmisiä tutkittaessa on havaittu, että kaikilla lapsilla on jonkinlaista musikaalista kykyä. Kaikkien lasten musikaalista kykyä voidaan kehittää. On havaittu viitteitä mm. siitä, että musiikin lukemisen harjoittelu auttaa lukemisen ja matematiikan oppimista. Lapsi jolla on musiikillinen älykkyys vahvuutena aistii ei-kielellisiä ääniä (sävy, melodia) ja tunnistaa helposti rytmin, äänenkorkeuden ja –sävyn. Hän myös kuuntelee mielellään musiikkia, laulaa, hyräilee ja liikkuu, tekee omia lauluja, replikoi laulelmin, muistaa ja käyttää musiikin eri muotoja sekä liittyy tunteet musiikkiin ja rytmeihin. (Ikonen n.d. 37–42.)

Tämän tiedon valossa voitaisiin siis musiikkiopistoista jättää pääsykokeet kokonaan pois. Musiikki on jostain saanut hienon statuksen, paremman harrastuksen leiman, aivan kuin se ei voisi kuulua kaikille. Lisäksi ei tarvitse enää pohtia, voiko erityistä tukea tarvitseva lapsi oppia soittamaan. Jos verrataan musiikin harrastamista vaikkapa urheilun harrastamiseen. Urheilun harrastamiseen kannustetaan kaikkia lapsia, urheiluseuroja tuetaan halvoilla liikuntatiloilla ja kaikille pyritään järjestämään liikuntavuoroja. Musiikin harrastamiseen saavat osallistua vain ne jotka läpäisevät pääsykokeet, ovat siis riittävän lahjakkaita, oppilaitoksilla tulee olla omat tilat (kalliit) ja vanhempien tulee kyetä maksamaan lukukausimaksut, jotka usein ovat moninkertaiset urheiluseurojen lisenssimaksuihin verrattuna. Mutta missä on sanottu, että urheilusta olisi enemmän hyötyä kuin musiikista lapsen kehityksen kannalta?

7 ERILAINEN OPPIJA MUSIIKKIOPISTOSSA

Tiesin etukäteen, että Suomen musiikkioppilaitoksissa suhtautuminen erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin on erittäin vaihtelevaa. Toisena ääripäänä ”vammais-kammoiset” ja toisena tasa-arvoajattelulla varustetut ihmisyyden kannattajat. Tekemääni tutkimukseen vastauksen lähetti 61 oppilaitosta, mikä on 62% kaikista kyselyn saaneista oppilaitoksista. Näissä oppilaitoksissa opiskelee yhteensä noin 33 824 oppilasta ja opettajia on noin 2457. 20 oppilaitosta ilmoitti, että heillä on erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, 41:ssä oppilaitoksessa erityisiä oppijoita ei ole. Erityisoppilaita oli yhteensä noin 102 ja erityisoppilaiden opetukseen osallistuvia opettajia 82. Kyselyyn vastanneiden oppilaitosten opiskelijamäärästä 0,3% on erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Opettajista 3% osallistuu erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetukseen. Kyselyn tulokset ovat suuntaa antavia, koska osa oppilaitoksista ilmoitti tarkan oppilasmäärän, osa pyöristetyn arvion ja osa ei ilmoittanut oppilasmäärää lainkaan. Toisaalta olen hyvin surullinen, että ilmassa velloo vahva ennakoasenne erityistä tukea tarvitsevia kohtaan. Lapsi on aina lapsi, ilman poikkeavuuksia tai niiden kera. Diagnoosien vaarana on leimata lapsi tietynlaiseksi ennen kuin häneen ehtii tutustua. Tämä taas ohjaa lapsen käytöstä usein ei-toivottuun suuntaan. Aina vaikeankin keskittymis- tai hahmottamisongelman takana asuu pieni vilpitiön lapsi, joka haluaisi olla yhtä lapsi kuin kuka toinen tahansa, mutta hän ei aina hallitse käytöstään tai pysty yhtä hyvään suoritukseen kuin toiset. Tämän ymmärtämiseen meillä aikuisilla tulisi olla eväät, ihan maalaisjärjellä toteutettuna. Kukaan lapsi ei ole syntymästään paha, eikä kaikki ongelmat johdu huonosta kasvatuksesta. On totta, että perehtymien tarkemmin kuhunkin diagnoosiin lisäisi varmasti tietämystä, mutta en näe sitä tarpeelliseksi. Opettajalla tulisi olla itse pohdittuna takataskussa erilaisia työtapoja ja opetusmenetelmiä. Kaikkihan me tiedämme, että olemme erilaisia, kukaan toinen ei ole samanlainen kuin sinä. Ei se ole oppilaan vika, jos opettaja kykenee opettamaan vain yhdellä tavalla ja vain paikallaan pysyviä, keskittymiskykyisiä, älykkäitä lapsia.

En näe myöskään tarpeelliseksi sitä, että kaikki opettajat hankkisivat itselleen erityisopettajan koulutuksen. Luulen, että oppilaitoksissa pystytään keskustelemaan

siitä, kuka haluaa ja tuntee osaavansa opettaa erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Tukea opettamisen ongelmiin on saatavilla, ja erilaisia tukiverkostoja voi myös kehittää. Musiikkiopistoissa on valitettavasti vallalla opetuskulttuuri, jossa kaikenlainen opetuksen kehittäminen on ylimääräistä työtä, josta pitäisi saada ylimääräinen palkka. Kehittämistyöhän ei koskaan ole työtä opettajan tehtävien ja työolosuhteiden parantamiseksi, vaan se on turhaa ja vastenmielistä, lähinnä vain kiusantekoa opettajalle. Oppilaan näkökulmallahan ei ole mitään merkitystä, hänen tulisi olla tyytyväinen, että yleensä saa olla oppilaana musiikkiopistossa.

Kysymyksiä herättää myös musiikkiharrastuksen sijoittuminen opetus-kuntoutus – akselilla. Jokaisen lapsen, aivan kuten aikuisenkin, harrastaminen on terapeutista, tai ainakin sen pitäisi olla. Mutta opettaja ei koskaan saa kokea tai edes ajatella pitävänsä terapiaa, kun hän opettaa lasta. Kuntoutusprosessilla on hoidolliset päämäärät ja sen vuoksi suhtautuminen ja toimintatavatkin voivat olla hyvinkin erilaisia terapiassa kuin opetustilanteessa. Joskus harrastamisella voidaan saavuttaa enemmän ja parempia tuloksia kuin intensiivisellä terapialla, mutta se ei riitä tekemään harrastamisesta terapiaa.

Mielestäni musiikkiopistot ovat fakkiutuneet liikaa yksilöopetukseen ja orkesteriin yhteismusisoinnin muotona. Pienryhmissä toteutettu yhteismusisointi olisi lapsen kannalta palkitsevampaa ja veisi soittamista paremmin eteenpäin kuin isossa orkesterissa istuminen. Lapsen on vaikea nähdä orkesterissa soittamisen hyötyjä, koska pitkien äänten soittaminen ryhmässä on todellisuudessa tylsää ja hyödytöntä. Pienryhmässä opettaja pystyy kontrolloimaan jokaisen lapsen edistymistä ja ohjaamaan soittoa kokonaisvaltaisesti. Orkesterissa esimerkiksi soittoasentoon ja äänentuottamiseen ei yksinkertaisesti ehdi puuttumaan. Erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle on aivan yhtä tärkeää saada osallistua niin yhteismusisointiin kuin yksilöopetukseenkin. Yhteismusisoinnissa tulee ottaa kuitenkin tarkemmin huomioon oppilaan ongelma-alueet, ja suunnitella yhteismusisoinnin muoto sen mukaisesti. Oma lukunsa on teoria- ja säveltapailun opiskelu. Luulen, että erityisoppilaat vapautetaan lähes poikkeuksetta ko. aineen opiskelusta, vaikka pienin järjestelyin opetukseen osallistuminen olisi hyvinkin mahdollista. Nykyteknologia mahdollistaa monien asioiden oppimisen tietokoneen avulla, oppilaan työskentely oman avustajan kanssa

voisi helpottaa oppituntitilanteita ja erilaisten opetusmetodien ja –menetelmien avulla moni hankala asia saattaa ratketa.

Musiikkioppilaitokset ovat tavallaan eristäytyneitä, vain tietyn asian ympärillä toimivia yksiköitä. Jos opettajat eivät ole itse aktiivisia ja seuraa ympäristöä, muita oppilaitoksia sekä opetuskenttää laajasti, he jäävät tai jättäytyvät sivuun yleisistä opetukseen liittyvästä keskustelusta ja kehityksestä. Suorittamani kyselyn kommentteista nousivat esiin kysymykset ja pohdinnat siitä, onko musiikkiopisto oikea paikka erityistä tukea tarvitsevien opetukseen. Mieluummin nähtäisiin aiheellisemmaksi kehittää erityiskoulujen musiikinopetusta. Tähän voisi vastata vastakysymyksellä, mihin musiikkiopistoja tarvitaan, eikä voisi mieluummin kehittää peruskoulujen musiikinopetusta. Toinen esiinnoussut aiheellinen pohdinta koski rahoitusta. Jotta opettajien tiedot ja taidot saataisiin ajantasalle, vaatisi se hyvin suunniteltua ja organisoitua täydennyskoulutusta. Toisaalta musiikkioppilaitoksilla on jo käytössään rahoitus tai mahdollisuus hakea avustuksia esimerkiksi Opetushallitukselta opetushenkilöstön koulutukseen tai uusiin projekteihin. Samoin Opetusministeriöltä on haettavissa lukuisia erilaisia avustuksia vaikkapa kulttuuritilojen esteettömyyden parantamiseksi ja erilaisiin kulttuuriprojekteihin. Opettajien koulutus, nk. perinteinen koulutus, ei anna eväitä erityisryhmien kohtaamiseen. Tämä on tosiasia, joka tuli esille myös monessa vastuksessa. Nykyinen koulutus on suhteellisen suppea, kapeakatseisesti musiikkiin suhtautuva ja riittämätön. Koulutuksessa tulisi olla enemmän erikoistumismahdollisuuksia ja vaihtoehtoja valinnaisiksi opinnoiksi. Muutos musiikkioppilaitoksissa lähtee purkautumaan ammatillisten koulutusten perusteellisella ajantasaistamisella.

Toivon, että erityisoppilaan asema musiikkioppilaitoksissa herättää avointa keskustelua. Toivon myöskin, että Suomen musiikkineuvoston ja musiikkioppilaitosten liiton Monipuolinen musiikki –hanke johtaa konkreettisiin tuloksiin musiikkioppilaitosten toiminnassa. Tekemäni tutkimuksen tulosten perusteella musiikkioppilaitoksilla on vielä paljon tehtäviä edessään. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen asiallinen käynnistäminen tarvitsee taakseen yhteisen päätöksen. Päätöksen tueksi on kartoitettava oppilaitosten resurssit, sillä mikään oppilaitos ei saa kokea erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämistä ylimääräiseksi taakaksi, josta ei edes makseta palkkaa.

Itse olen sitä mieltä, että aivan kuten perusopetuksenkin puolella on erikseen koulutus opettajille ja erityisopettajille, samoin musiikin puolella tulisi olla vastaavat koulutukset. Joko niin, että peruskoulutus olisi kaikille sama, mutta sen jälkeen voisi suorittaa erikoistumisopinnot. Tai niin, että opintojen loppuvaiheessa valitaan joko musiikkipedagogin tai musiikin erityispedagogin tutkinto. Tämän kuuluisi luonnollisesti näkyä palkkakuitin loppusummassa. Kaikille opettajaksi aikoville suosittelisin tutustumista erilaisiin opetusmenetelmiin ja myös erityisoppilaisiin, koska erityispedagogiikan puolelta löytyy hyvin paljon keinoja ja sovellutuksia, joiden avulla ymmärtää niin kutsuttua tavallistakin oppilasta paljon paremmin.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Anttila, M. 2004. Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä. Joensuu. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita. N:o 39.

Erilaisen oppijan käsikirja. Luvuista lakeihin, kuntoutuksista keinoihin. 2007. Erilaisten oppijoiden liitto ry. Lukineuvola-hanke. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Ikonen, O. n.d. Oppimisvalmiudet ja opetus. Jyväskylä. PS-kustannus.

Lehtonen, K. 2004. Maan korvessa kulkevi... Johdatus postmoderniin musiikkipedagogiikkaan. Turku. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B: 73.

Virtanen, P. & Miettinen, K. 2003. Opetussuunnitelman perusteista opetussuunnitelmaksi. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. (toim.) HOJKS II. Yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. Jyväskylä. PS-kustannus. Ss. 67-96

Internetlähteet

Opetusministeriön www-sivut. <<http://www.edu.fi>>. 05.01.2008.

Opetushallituksen www-sivut. <<http://www.oph.fi>>.05.01.2008.

Suomen musiikkioppilaitosten liiton www-sivut. <<http://www.musiikkioppilaitokset.org>>. 03.01.2008.